

KOHTI AVOINTA KULTTUURIA

Sanna Marttila & Laura Sillanpää

Tämän oppaan käyttöoikeutta koskee Creative Commons Nimeä-JaaSamoin 4.0 -lisenssi (CC BY-SA 4.0). Lisenssi on saatavilla osoitteessa: [creative-commons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.fi](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.fi)

Lisenssin mukaisesti voit vapaasti jakaa, kopioida, levittää sekä muunnella opasta seuraavilla ehdoilla:

- Teoksen nimi ja tekijät on mainittava asianmukaisesti, ja tarjottava linkki lisenssiin ja merkittävä, mikäli olet tehnyt muutoksia.
- Jos muokkaat opasta tai luot sen pohjalta uusia aineistoja, ne on julkaistava samalla lisenssillä kuin alkuperäinen aineisto.

Sisältö:

Sanna Marttila & Laura Sillanpää,
Open Knowledge Finland ry

Ulkoasu & kuvitukset:

Neea Laakso
neea.laakso@artoa.fi

Paino: Ai-Ri Offset Ky, Pori

Helsinki 2014

Julkaisu on ladattavissa
osoitteesta avoinglam.fi/opus

KIRJOITTAJAT

Sanna Marttila on AvoinGLAM-verkoston perustaja ja Open Knowledge Finland ry:n hallituksen jäsen. Hän oli Kohti avointa kulttuuria -hankkeen projektipäällikkö sekä vastaa muista Open Knowledge Finlandin AvoinGLAM-projekteista. Sanna työskentelee tutkimus- ja kehitysprojektien projektijohtajana Medialaboratoriossa Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulussa.

Suunnittelijana hän pyrkii tukemaan avoimia ja yhteisöllisiä suunnittelumenetelmiä ja digitaalisten kulttuurivarantojen luovaa uudelleen käyttöä.

Laura Sillanpää työskentelee Open Knowledge Finland ry:ssä koordinaattorina AvoinGLAM-projektissa. Hän toimi aikaisemmin Kohti avointa kulttuuria -hankkeen koulutuskoordinaattorina ja vastasi keväällä 2014 järjestetyn Avoin kulttuuridata -mestarikurssin koordinoinnista. Laura on taustaltaan sosiologi ja uskoo avoimen ja osallistavan kulttuurin positiivisiin vaikutuksiin yksilön, sosiaalisen ja koko yhteiskunnan tasolla.

AVOIN
GLAM

OPEN KNOWLEDGE
FINLAND

Aalto-yliopisto

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Alkusanat: Kohti avointa kulttuuria	6
Johdanto	8

OSA I

Avoin kulttuuri – vapaa ja esteetön pääsy

jaettuun kulttuuriperintöön	11
.... Case: Svenska litteratursällskapet i Finland	19
.... Osallistavia keinoja muisti- ja kulttuuriorganisaatioille	20
.... Minkälainen on avoin kulttuuri- ja muistiorganisaatio?	22
.... Case: Nykytaiteen museo Kiasma	24

OSA 2

Miten avata kulttuuriaineistoja?	25
.... Case: Joensuun seutukirjasto	27
.... Miksi avata ja miten organisaationi hyötyy?	31
.... Esimerkki kulttuuriaineiston avajaan muistilistasta	32
Lisenssi olla avoin!	33
.... Case: Yle Arkisto	38

OSA 3

Avoin kulttuuridata -mestarikurssi	39
.... Case: Suomen Urheilumuseo	41
Mikä on AvoinGLAM?	42

Kohti avointa kulttuuria

Syyskuussa 2012 Helsinkiin oli tulossa Open Knowledge Festival, johon kansainvälisen OpenGLAM (Galleries, Libraries, Archives & Museums) -verkoston toimijat olivat kokoamassa avoimeen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön keskittyvää osuutta. Suomessa keskustelua avoimesta kulttuurista oli käyty, mutta aloitteet, hankkeet ja ihmiset olivat hajallaan. Tarvittiin laajempaa ja yhtenäisempää kansallista keskustelua avoimuuden toimintatavoista.

Heräsi idea suomalaisesta AvoinGLAM-verkostosta. Verkosto koostuisi avoimien sisältöjen ja tiedon kanssa toimivista ihmisistä ja organisaatioista. Toimijat tekisivät yhteistyötä muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden kanssa digitaalisten kulttuurivarantojen avaamiseksi laajemmin eri yleisöjen käyttöön.

Ensimmäinen tapaaminen järjestettiin työpajana elokuussa 2012 Svenska litteratursällskapet i Finlandissa noin kuukautta ennen Open Knowledge Festivalia otsikolla "Kohti avointa taidetta ja kulttuuria". Lähes kolmekymmentä osallistujaa eri muisti- ja kulttuuriorganisaatioista

pohti ja kartoitti yhdessä avoimuuden edellytyksiä sekä esteitä suomalaisten kulttuuriorganisaatioiden näkökulmasta. Nämä innostuneet ihmiset loivat pohjan AvoinGLAM-verkostolle, joka tänä päivänä jatkaa kasvuaan ja toimintaansa koko Suomessa.

Nyt kaksi vuotta myöhemmin Suomessa on otettu sekä pieniä askelia että suuria harppauksia kohti avointa kulttuuria, toimintatapoja sekä jaettua digitaalista kulttuuriperintöä. Tälle yhteiselle polulle pyrkii käsillä oleva opas johdattamaan. Se on tarkoitettu ennen kaikkea digitaalisten sisältöjen avaamista pohittivien muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden tueksi sekä kutsuksi kerätä hyviä esimerkkejä ja tapoja vahvistaa ihmisten osallisuutta yhteiseen kulttuuriperimään.

Oppaan sisältö on syntynyt useissa ympäri Suomen pidetyissä AvoinGLAM-työpajoissa ja -tapahtumissa. Opas hyödyntää myös kansainvälisiä opetusmateriaaleja sekä hollantilaisen Open Cultuur Data -aloitteen kokemuksia kulttuuriaineistojen avaamisesta. Lisäksi materiaalia on kerätty Avoin kulttuuridata -mestarikurssilta. Open Knowledge Finland ry järjesti mestarikurssin opetus- ja kulttuuriministeriön avustuksella keväällä 2014 yhteistyössä Aalto-yliopiston, Aalto Media

Factoryn ja Suomen Lontoon instituutin kanssa.

Tahdomme kiittää Avoin kulttuuridata -mestarikurssin toteuttamiseen oleellisesti osallistunutta Tarmo Toikkasta sekä muita kurssin kouluttajia ja yhteistyökumppaneita. Kiitokset myös kaikille AvoinGLAM-työpajoja järjestämässä olleille tahoille.

Lisäksi sydämelliset kiitokset AvoinGLAM-verkoston jäsenille ja kaikille niille sadoille ihmisille, jotka ovat osallistuneet tapahtumiin, koulutuksiin ja yleiseen keskusteluun. Teidän ansiostanne Suomi on matkalla kohti avoimempaa kulttuuria!

AVOIN
GLAM

Helsingissä 30.9.2014
Sanna Marttila
& Laura Sillanpää

*PS. Uudet kiinnostuneet ihmiset
toivotamme tervetulleeksi
AvoinGLAM-toimintaan!*

Avoimen yhteiskunnan peruspilareina ovat esteetön pääsy tietoon, läpinäkyvyys ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan. Yhteiskunnan digitalisoituminen on tuonut sisällöt ja työkalut yhä useampien ulottuville ja mahdollistanut kansalaisten aktiivisemmän osallistumisen ohi perinteisen portinvartijajärjestelmän.

Myös kulttuuri- ja muistiorganisaatiot ovat digitoineet kokoelmiaan kansallisten ja kansainvälisten digitoitinhankkeiden myötä. Aineistojen saattaminen digitaaliseen muotoon tukee organisaatioiden perustehtäviä: yhteisen kulttuuriperinnön suojaaminen ja säilyttäminen, sekä eri yleisöjen monipuolinen palveleminen – olivatpa he sitten kirjasto- tai museovieraita tai arkistojen aarteista kiinnostuneita tutkijoita.

Kulttuuriperinnön varjelu ja säilyttäminen kietoutuvat yhteen digitoimisen kanssa. Vanhojen maalausten, asiakirjojen, taideteosten ynnä muiden objektien digitoiminen pitää huolen siitä, että yhteinen perintömme on käytettävissämme digitaalisessa muodossa senkin jälkeen jos alkuperäiset tuhoutuvat tai häviävät.

Digitointia ei kuitenkaan välttämättä ohjaa pelkästään aineiston merkittävyys tai mahdollinen käyttöarvo. Määräviä tekijöitä ovat

monesti kulttuuri- ja muistiorganisaatiossa vallalla olevat käytännöt ja sopimukset sekä aineistoja määrittävät tekijänoikeudet. Tekijänoikeudelliset rajoitukset tai niiden puute ohjaavat usein sitä, mitä ylipäänsä digitoidaan ja tuodaan ihmisten ulottuville sekä minkälaisia digitaalisia palveluita voidaan digitoituneen kulttuuriperinnön ympärille rakentaa.

Useat muisti- ja kulttuuriorganisaatiot rajoittavat pääsyä digitaalisiin kokoelmiinsa. Ne rajaavat aineistojen käyttöä esimerkiksi maantieteellisen sijainnin mukaan, rajoittamalla käyttöaikaa tai aineiston teknistä laatua. Digitoiminen on tarjonnut myös joillekin kulttuuri- ja muistiorganisaatioille mahdollisuuden lisensoida sisältöjä uudelleen ja lisätä rajoittavampia käyttöehtoja kuin alkuperäisteoksen tekijänoikeudet vaatisivat. Monesti avoimen pääsyn ja käytön rajaamisen taustalla ovat juuri tekijänoikeuskysymykset tai organisaation ansaintamallit tai toive uusista rahavirroista. Usein syynä on kuitenkin myös pelko kontrollin, tulojen tai tunnustuksen menettämisestä.

Mikäli tekijänoikeudet ohjaavat liikaa meidän yhteistä jaettua muistiamme, unohtuuko osa kulttuuriperinnöstämme? Mitä mahdollisuuksia meillä on ymmärtää ja tulkita

Kuvat: AvoinGLAM

Kohti avointa kulttuuria ja taidetta -työpajassa pohdittiin haasteita kulttuuriaineistojen avaamiselle ja organisaatioiden avoimuudelle. Suomalaiset toimijat nostivat esille heidän mielestään kolme keskeistä estettä:

Tekijänoikeudet. Organisaatiolla ei ole oikeuksia kokoelmiinsa. Oikeuksien hankkiminen olisi liian työlästä tai tekijänoikeuskorvauksien maksaminen liian kallista.

Teknologia. Osaamisen ja kokemuksen puute kulttuuri- ja muistiorganisaatioissa. Usein digitaaliset työkalut, alustat ja palvelut on ulkoistettu ja tietotaitoa ei ole omassa organisaatiossa.

Organisaatio. Joskus organisaation omat prosessit ja työkäytännöt eivät tue avoimuutta tai aineistojen avaamista. Se edellyttäisi muutosta sekä organisaatiossa että työn-tekijöiden työtehtävissä ja ammattirooleissa.

Kuva: AvoinGLAM

Kevään 2014 Avoin kulttuuridata -mestarikurssilaisia yhdessä Avoin julkishallinnon data -kurssilaisten kanssa päätösjuhlassa.

historiaamme sekä luoda uutta vanhaan nojaten, jos meillä ei ole pääsyä tai käyttöilupaa digitaalisiin kulttuurivarantoihimme?

Tämä opas ottaa lähtökohdaksen digitaalisten kulttuurivarantojen avaamisen laajempaan käyttöön yhteiskunnassa ja pyrkii valottamaan eri tapoja miten sen voi käytännössä tehdä. Avoimuudella on useita eri tasoja, ja jokainen organisaatio ja kokoelma vaatii oman suunnitelmansa siitä mitä ja miten avautua eri yleisöille.

Kohti avointa kulttuuria -opas on jaettu kolmeen osaan:

Ensimmäisessä osassa avaamme avoimen ja vapaan kulttuurin, sisällön ja datan käsitteitä – eli mitä tarkoitamme kun puhumme avoimesta kulttuurista. Mitä avoimuuden strategioita ja käytäntöjä muisti- ja kulttuuriorganisaatioissa voidaan

hyödyntää? Entä miten avata osallistumismahdollisuuksia eri yleisöille?

Toisessa osassa pureudumme käytännössä siihen miten avata kulttuurivarantoja. Kuljetamme lukijan vaihe vaiheelta läpi avaamisprosessin ja tarjoamme johdatuksen avoimeen Creative Commons -lisenssijärjestelmään.

Kolmannessa osassa kerromme suomalaisesta AvoinGLAM-verkostosta (Galleries, Libraries, Archives & Museums) sekä siitä miten sen toimintaan voi osallistua. Lisäksi esittelemme lyhyesti Avoin kulttuuridata -mestarikurssin verkossa olevan opintomateriaalipaketin, jonka avulla kuka tahansa voi tulla avoimen kulttuurin mestariksi.

Läpi julkaisun suomalaisten kulttuuri- ja muistiorganisaatioiden pioneerit kertovat case-esimerkeissä, mitä ja miksi he ovat avanneet kokoelmiaan.

osa 1

AVOIN KULTTUURI

*vapaa ja esteetön pääsy
jaettuun kulttuuriperintöön*

Kuvien lähteet: Svenska litteratursällskapet i
Finland/Flickr, Åbo Akademis bibliotek/Flickr,
Kansallisgalleria/Flickr, Aalto-yliopisto/Flickr,
Yle /Flickr.

Julkinen data – johdatus tietovarantojen avaamiseen oppaan (2010) ovat kirjoittaneet Antti Poikola, Petri Kola ja Kari A. Hintikka ja sen on julkaissut liikenne- ja viestintäministeriö. Opas on saatavissa verkossa osoitteessa: www.julkinendata.fi/

Käsitteenä **avoin** on vaikea määritellä, koska niin kuin sisarensa **vapaus**, se on hyvin suhteellista. Puhuttaessa avoimesta datasta, tiedosta ja sisällystä voidaan samanaikaisesti viitata aineiston tekijänoikeuksiin, organisaation läpinäkyvyyteen ja yleisöjen osallistumismahdollisuuksiin. Miten avoimuutta sitten tulisi lähestyä kulttuuriperinnön kontekstissa? Voimmeko edes määritellä mitä avoin kulttuuri on?

Avoin kulttuuri voi viitata avoimiin kulttuuriaineistoihin, jotka koostuvat digitaalisessa muodossa olevasta *kulttuuridatasta* ja/tai *kulttuurisäilytyksestä*. Datalla tarkoitetaan

useimmiten teoksen kuvailu- ja metatietoja. Sisältö on usein digitaalinen representaatio alkuperäistyöstä tai kopio digitaalisesta teoksesta. On hyvä huomata, että tämä opas ei käsittele julkishallinnollista dataa tai tilastotietoa, jota muisti- ja kulttuuriorganisaatiot tuottavat toiminnastaan.

Avoimen kulttuurin yhteydessä voidaan puhua myös organisaation *toimintatavoista* ja *käytännöistä* tai niistä *valmiuksista*, joita organisaatiolla on tehdä yhteistyötä ja olla vuorovaikutuksessa eri yleisöjen kanssa avoimessa prosessissa.

Tässä osuudessa pyrimme hahmottamaan avointa kulttuuria kolmesta eri tulokulmasta: avoimuuden eri määritelmien ja periaatteiden kautta, yleisöjen osallistumistapojen valossa sekä pohtimalla kysymystä, ”miten olla avoin kulttuuri- ja muistiorganisaatio?”.

Avoimuuden määritelmä

Digitaalisen avoimuuden ja vapauksien määrittelyn juuret voidaan paikallistaa vuoteen 1983 ja GNU-hankkeeseen, jonka tavoitteena oli kehittää täysin vapaa käyttöjärjestelmä. Hankkeen perustajan Richard Stallmanin muotoilemat ohjelmistokehityksen periaatteet – esimerkiksi vapaus muokata ohjel-

Avoimen tiedon määritelmä voidaan purkaa seuraaviin osiin:

- tietovarannon löydettävyys
- kokonaisuuden julkaiseminen
- käyttöehtojen tasa-arvoisuus
- alkuperäisyys ja ajantasaisuus
- laillinen ja vapaa uudelleenkäytettävyys
- maksuttomuus
- koneluettavuus
- formaatin avoimuus – eli tiedostomuoto ei ole yksittäisen toimijan tai yrityksen hallussa
- ymmärrettävyys – eli data on dokumentoitu selkeästi ja kattavasti.

Nämä mittarit auttavat hahmottamaan aineiston avoimuutta sekä sitä missä kohdin avoimuutta voi lisätä!

mia, tehdä kopioita ja julkaista parannettuja versioita – loivat perustan myös monille muille projekteille, jotka pyrkivät määrittämään vapauden ja avoimuuden asteita eri yhteiskunnan aloilla.

Yhtä vakiintuneimmista avoimuuden määritelmistä kehittää ja ylläpitää Open Knowledge, entinen Open Knowledge Foundation (ks. opendefinition.org/). Yhteisesti ja avoimesti tuotettu määritelmä luonnehtii avoimuutta suhteessa sekä dataan että sisältöön. Lyhyesti kuvattuna avoimuus tarkoittaa sitä, että jokainen voi vapaasti käyttää, muokata ja jakaa aineistoja, jotka ovat saavutettavissa ilman lainsäädännöllisiä, teknologisia tai sosiaalisia rajoituksia.

Avoimuuden periaatteiden mukaisesti aineiston tulee olla:

- Kokonaisuudessaan saatavilla ja ladattavissa julkisessa tietoverkossa.
- Uudelleenkäytettävissä ja jaettavissa maksutta ja ilman käyttöehtorajoituksia. Näin mahdollistetaan aineistojen nopea hyödyntäminen, tehokas yhdistely ja innovatiivinen käyttö.
- Vapaa teknisistä rajoitteista niin, ettei yllämainitun kohdan mukaiselle toiminnalle ole teknisiä esteitä.
- Vapaa sosiaalisista ja organisatorisista rajoitteista, niin ettei työ,

sijainti, asuinpaikka, organisaatiomalli (kaupallinen tai ei-kaupallinen), uskonto, poliittinen suuntautuneisuus tai etnisyyss rajoita pääsyä aineistoon.²

Avoin kulttuuridata ja -sisältö

Edellä kuvatut avoimuuden periaatteet pätevät myös avoimeen kulttuuriin. Kaikkien ihmisten on voitava vapaasti käyttää, hyödyntää ja jakaa kulttuuriaineistoja maksutta ilman yllä mainittuja rajoituksia. Käyttöä voi rajoittaa korkeintaan ehdoilla, jotka vaativat alkuperäislähteen mainitsemisen sekä sisällön uudelleen julkaisun alkuperäiseshdoin.

Avoin kulttuurisisältö on joko julkaistu tavalla, joka noudattaa avoimuuden periaatteita tai sei tekijänoikeudet ovat jo rauenneet, eikä siihen näin ollen kohdistu mitään ehtoja.

Aineiston avaamisen tulee luonnollisesti noudattaa voimassa olevaa lainsäädäntöä, eikä sen tule uhata yksilön tieto- tai yksityisyydensuojaa. Esimerkiksi teoksiin liittyvissä kuvailutiedoissa voi olla yksityisyydensuojan piirin kuuluvia tietoja, jotka tulee poistaa ennen aineiston avaamista.

Hollantilainen Open Cultuur Data -aloite on määritelty³ avoimen kulttuuridatan Open Knowledgen avoimuuden määritelmän hengessä. Sen mukaan avoin kulttuuridata on saa-

²Avoimuuden periaatteet ovat alun perin julkaistu suomeksi Open Knowledge Finlandin verkkosivuilla fi.okfn.org/about/visiojaarvot.

³Open Cultuur Data -aloitteen alkupe-
räinen määritelmä
löytyy osoitteesta
[www.opencultuur-
data.nl/english/](http://www.opencultuur-data.nl/english/).

–	Aineisto voi olla saatavilla verkossa, mutta sitä ei ole julkaistu avoimella lisenssillä.	
*	Aineisto on saatavilla avoimella lisenssillä missä tahansa tiedostomuodossa.	Esimerkiksi pdf-dokumentti tai kuva-kaappaus aineistosta.
**	Aineisto on lisäksi saatavilla rakenteisessa ja koneluettavassa tiedostomuodossa.	Esimerkiksi Excel-tiedosto.
***	Aineisto on lisäksi julkaistu avoimena tiedostomuotona.	Esimerkiksi CSV-tiedosto (comma-separated values). Tiedostomuotoon tallennetaan yksinkertaista taulukkomuotoista tietoa tekstitiedostona.
****	Aineistolla on lisäksi URI (Uniform Resource Identifier), josta ilmenee tiedon paikka tai yksikäsitteinen nimi. Identifiointi mahdollistaa aineiston linkittämisen toisiin lähteisiin.	Esimerkiksi RDFa-tiedosto (Resource Description Framework in Attributes), jossa on URLiä.
*****	Aineisto on lisäksi linkitetty muihin aineistoihin, ja näin ollen toisten lähteiden löydettävissä ja kontekstualisoitavissa.	Esimerkiksi RDFa-tiedosto, jossa on URLiä ja semanttista tietoa (esim. Wikipedian linkkien kautta).

Viiden tähden avoimen datan malli. Taulukossa kuvataan eritasoista avointa dataa ja annetaan esimerkkejä eri tiedostomuodoista ja standardeista miten dataa voi julkaista. Lähde: 5stardata.info/.

tavilla digitaalisessa tiedostomuodossa. Se on julkaistu avoimella lisenssillä tai sen tekijänoikeudet ovat jo rauenneet (Public Domain), joten aineistoa voi kuka tahansa käyttää, hyödyntää ja jakaa.

On hyvä huomioda, että Open Cultuur Datat määritelmässä avoin kulttuuridata sisältää sekä digitaaliset representaatiot kokoelmasta että kuvailu- ja metatiedot. Lisäksi avoimuus käsittää myös tiedon jakamisen ja yhteistyön avoimen kulttuuridatan käyttäjien kanssa.

Edelleen tämän määritelmän mukaan avoimen kulttuuridatan rakente ja mahdolliset sovellukset tulee dokumentoida ja julkaista esimerkiksi datablogissa. Avoimen kulttuuridatan tarjoajan tulisi myös sitoutua vastaamaan kysymyksiin avatusta aineistosta sekä arvostaa jatkokäyttäjien sekä avoimen datan yhteisön ponnisteluja uusien sovellusten ja palveluiden kehittämisessä. Tässä lähestymistavassa avoimuus ei siis keskity ainoastaan aineistoon, tiedostomuotoihin tai tekijänoikeuksiin, vaan avoimuus laajenee osaksi organisaation yleisö- ja yhteistyösuhdetta.

Tie tähtiin – linkitetty avoin data

Avointa dataa ovat pyrkineet määrittämään myös useat muut tahot.

Esimerkiksi verkon eli World Wide Web:n kehittäjä Tim Berners-Lee (2006) on ehdottanut viiden tähden avoimen datan mallia, jossa määritellään datan avoimuus eri tasoilla. Tässä mallissa avoimuus keskittyy ennen kaikkea siihen missä tiedostomuodossa ja millä standardeilla avoin data julkaistaan. Malli kuvaa myös linkitetyn avoimen datan (Linked Open Data) paradigmaa. Linkitettyllä datalla tarkoitetaan tapaa jolla rakenteinen data⁴ on julkaistu, jotta se voidaan linkittää toisiin tietovarantoihin.

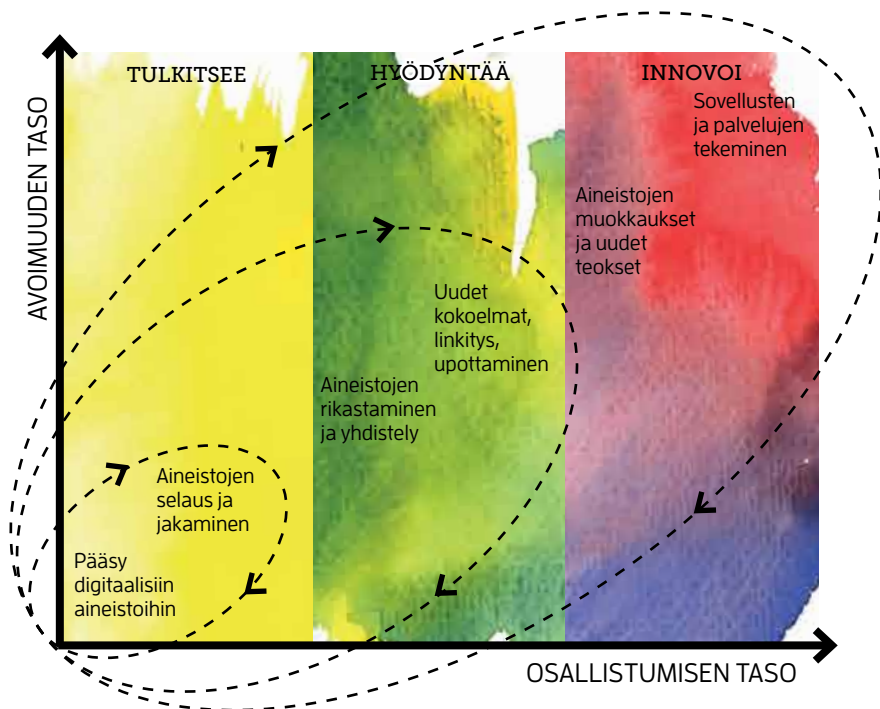
Avoimen osallistumisen tasoja

Digitaalisten aineiston ja kulttuuri- ja muistiorganisaatioiden avoimuutta voi lähestyä myös yleisöjen osallistumisen näkökulmasta.

- Mitä osallistumisen mahdollisuuksia voi yleisöille tarjota?
- Miten osallistujien kontribuutiot mahdollisesti rikastavat kokoelmia ja tietoaineistoja?
- Miten ja millä ehdoin ihmiset voisivat käyttää arkistojen sisältöjä omassa arkielämässään, mediavälitteisissä keskusteluissa tai uusissa tuotoksissa?

Seuraavalla sivulla oleva visualisointi kuvaa osaa niistä eri aktiviteeteista, joilla otamme osaa digitaalisten si-

⁴ Rakenteinen tiedosto rakentuu tietueista toisin kuin vapaamuotoinen tekstitiedosto. Esimerkiksi Excel-tiedosto on rakenteista dataa (structured data).

sältöjen tulkintaan, rikastamiseen ja luomiseen eri Internetin palveluissa. Se tuo esille kulttuuriaineistot tulkinnan, hyödyntämisen ja uudelleen käytön näkökulmasta. Se kiinnittää huomion myös siihen, kuinka osallistuminen vaatii avoimia sisältöjä sekä digitaalisia työkaluja, jotka tukevat moninaisia tapoja käyttää digitaalista kulttuuriperintöämme.

Visualisoinnin vertikaalinen akseli edustaa avoimuuden tasoa: mitä avoimempi sisältö, sitä vapaammin sisältöjä voi hyödyntää. Aktiviteetit on sijoitettu jatkumoksi, jossa avoi-

muuden taso ja luova uudelleen käyttö lisääntyvät vasemmalta oikealle. Avoimuus ja ihmisten osallistumismahdollisuudet kasvavat mitä kauemmaksi mennään akselien risteyskohdasta.

Horisontaalisella akselilla kuvataan puolestaan osallistumisen tasoa. Se edustaa vuorovaikutusta saatavilla olevien digitaalisten sisältöjen kanssa.

Visualisoinnin katkoviivoilla merkitty kolmas ulottovuus kuvaa sisältöjä, jotka sijaitsevat digitaalisessa ekosysteemissä. Ne ovat alati liikkeessä ja

yhdistettynä muihin sisältöihin, palveluihin sekä työkaluihin.

Lähtöasteessa vasemmassa alakulmassa on avoimuuden taso, joka tarjoaa ihmiselle pääsyn digitaalisiin aineistoihin. Käyttäjällä on mahdollisuus katsella ja selata kokoelmia verkossa, mutta hänellä ei ole oikeutta esimerkiksi jakaa sisältöjä.

Esimerkiksi Museoviraston Kuva-kokoelmat-verkkopalvelu (www.kuvakokoelmat.fi/) tarjoaa mahdollisuuden tutustua kulttuurihistorialliseen kuva-arkistoon. Selaamisen lisäksi kuvia voi etsiä hakutyökalujen avulla noin 70 000 kuvan kokoelmasta, mutta muu käyttö ei ole käyttöehtojen mukaan mahdollista.

Seuraavalla hieman sallivammalla tasolla käyttäjällä on tekijänoikeuden haltijan lupa jakaa sisältöjä toisissa palveluissa ja mahdollisesti rikastaa aineistoja lisäämällä niihin metatietoja, esimerkiksi kommentteja, asiasanoja tai paikkatietoja.

Esimerkiksi Your Paintings Tagger -palvelussa (tagger.thepcf.org.uk/), käyttäjä voi lisätä asiasanoja digitoitujen maalausten yhteyteen. Näin palvelun vierailija ottaa osaa kuvailutietojen tuottamiseen.

Suomalainen esimerkki samanlaisesta lähestymistavasta on Kansalliskirjaston Digitalkoot-palvelu (digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti),

jossa kansalaiset voivat ottaa osaa vanhojen sanomalehtien tekstien muuttamiseen tekstimuotoon sekä niiden avainsanoittamiseen.

Seuraavalla avoimuuden tasolla aineistojen selaamisen ja rikastamisen lisäksi käyttäjällä on mahdollisuus yhdistellä aineistoja linkittämällä niitä yhteen (esimerkiksi luoda omia kokoelmia) ja jakaa sisältöjä muissa palveluissa. Uusien yhteyksien ja siltojen rakentamista tuetaan enemmän, jos mahdollistetaan sisältöjen upotus toisiin alustoihin. Esimerkiksi mahdollistetaan videon upotus omaan blogiin tai muihin sosiaalisen median palveluihin. Alkuperäiseen sisältöön ei tehdä muutoksia, vaan se esitetään sellaisenaan.

Esimerkiksi Pinterest (fi.pinterest.com/) antaa mahdollisuuden luoda uusia visuaalisia kokoelmia, niin sanottuja tauluja, itse valitusta aiheesta linkittämällä halutun kuvan palveluun mistä tahansa verkkosivulta.

Osa palveluista voi tarjota yhdistelyn lisäksi mahdollisuuden muun muassa aineistojen kontekstualisoimiseen. Esimerkiksi Historypin-palvelussa (www.historypin.org/) voi lisätä mediasisältöjä kartalle tai virtuaalisen katunäkymän päälle, luoda kokoelmia ja ymmärtää jaettua historiaa yhdessä muistellen muiden käyttäjien kanssa.

4 Jos sisältö on julkaistu avoimella lisenssillä, joka sallii teoksen muokkaamisen tai teoksen tekijänoikeudet ovat rauenneet, voi sisältöä luoda uusia tuotoksia. Tällöin ollaan harpattu uudelle osallistumisen tasolle, jossa kannustetaan ja tuetaan uusien töiden syntymistä. Kyseessä voi esimerkiksi olla palvelu, joka haravoi sisältöä ja tietoaineistoja eri kokoelmista ja esittää informaation visuaalisessa muodossa.

Sisällöistä voi luoda myös uusia teoksia, yhdistelemällä aineistoja haluamallaan tavalla joko lokaa- listi omalla tietokoneella tai verkossa hyödyntäen lukemattomia työkaluja ja palveluita.

Verkosta löytyy paljon erilaisia sovelluksia ja välineitä, joiden avulla avoimia kulttuuriaineistoja voi hyödyntää ja työstää eteenpäin. Yksi esimerkki on Mozilla Foundationin vapaan lähdekoodin Webmaker-projekti (webmaker.org). Se tarjoaa työkaluja joiden avulla kuka tahansa voi olla luomassa uutta sisältöä internetiin. Tarjolla on helppoja ja hauskoja työvälineitä, joiden avulla voi esimerkiksi oppia koodaamisen perusteita. Lisäksi työkalut soveluvat hyvin esimerkiksi avoimien kulttuuriaineistojen yhdistämisen opetukseen.

Esimerkiksi Popcorn Maker -työkalulla (popcorn.webmaker.org/) voi yhdistellä aineistoja eri verkkopalveluista kuten Wikipediasta ja YouTubeasta sekä editoida niistä oman videon. Timemapperilla (timemapper.okfnlabs.org) voi puolestaan yhdistää rakenteisessa muodossa olevaa tekstiä ja kuvia yhteen ja luoda sisällöstä aikajana- tai karttavisuallisoinnin.

5 Mahdollisuus luoda uusia palveluita ja innovaatioita on korkeimmalla tasolla sekä osallistumisen että avoimuuden ulottuvuudella. Tällä tasolla käyttäjä voi halutessaan esimerkiksi luoda uusia digitaalisia sovelluksia ja mahdollisesti rakentaa ansaintalogiikkaa, joka kumpuaa avoimien tietoaineistojen ja sisällön käytöstä.

Esimerkiksi hollantilainen Rijksmuseum on antanut vapaaseen käyttöön yli 200 000 korkearesoluutioista kuvaa kokoelmansa teoksista Rijkstudiossa (www.rijksmuseum.nl/en/rijksstudio). Museo tarjoaa myös avoimen ohjelmistorajapinnan (API) aineistojen haravoimiseen (www.rijksmuseum.nl/en/api). Useat toimijat ovat hyödyntäneet näitä avoimia sisältöjä ja luoneet muun muassa mobiili- ja websovelluksia – myös maksullisia.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) avasi vuonna 2013 aikaisemmin CC BY -lisensillä varustetuja historiallisia valokuvia Flickr Commonsissa täysin vapaaseen käyttöön. Myöhemmin kuvat siirrettiin myös Wikimedia Commonsiin.

Vuoden 2014 loppuun mennessä SLS:n valokuvia ja muita sisältöjä on avattu yleiseen käyttöön yli tuhat. Sisällöt on varustettu karkeasti Public Domainia vastaavalla Flickr Commonsin omalla "No known copyright restrictions" -merkinnällä.

Avas oli alusta asti onnistunut, koska kuvasisällöt ovat erityisen kauniita ja korkearesoluutioisia. Kuvat sisälsivät paljon informaatiota (metatietoja) ja toisaalta käytetty palvelu mahdollisti katsojien lisätä kuviin tunnisteita myös itse.

Tämän toiminnon ansiosta on monia tuntemattomia kuvia ja kuvauspaikkoja tunnistettu yleisön avulla. Yhdistys on rikastanut kuvien metatietoja sekä osallistanut niin vanhoja kuin uusiakin käyttäjiä yhteisen kulttuuriperintömme tuottamiseen.

Commons-ajattelutapa eli kulttuuriperinnön ymmärtäminen kaikkien yhteisenä omaisuutena on SLS:n tapauksessa mahdollistanut sosiaalisen median tehokkaamman hyödyntämisen sekä kuvien laajemman käytön.

Kaikkea kuvien käyttöä on mahdotonta seurata, mutta tiedossa on niiden hyödyntäminen ainakin rautatieharastajien vaunut.org-sivustolla sekä eri sosiaalisen media palveluissa kuten Facebookissa ja Pinterestissä.

Lisätietoja

Tove Ørsted, koordinatori, tove.ørsted@sls.fi

**Avattu kuva-aineisto: www.flickr.com/photos/slsarkiva
Svenska Litteratursällskapet i Finland: www.sls.fi**

"Kulturarvet

ska vara synligt och tillgängligt för alla"

Tove Ørsted, SLS

Osallistavia keinoja muisti- ja kulttuuriorganisaatioille

Yhtenä keskeisenä osana avointa kulttuuria on ihmisten osallisuuden vahvistaminen ja tukeminen yhteiskunnassa. Muisti- ja kulttuuriorganisaatiolla on pitkät perinteet demokratian edistämisessä tarjoamalla pääsy laajoihin tieto- ja kulttuuriva-

Muisti- ja kulttuuriorganisaatiolla
on pitkät perinteet demokratian edistämisessä tarjoamalla pääsy laajoihin tieto- ja kulttuurivarantoihin.

rantoihin. Kaikille avoimet ovet ovat tehneet tämän mahdolliseksi, mutta mitä muita keinoja organisaatiolla voisi olla ihmisten osallisuuden lisäämisessä digitaalisella aikakaudella?

Viereisellä sivulla olevassa taulukossa on esitetty muutamia keinoja ja esimerkkejä, miten avata uusia ovia eri yleisölle avoimempaan yhdessä tekemiseen. Malli on jaettu kolmeen eri kategoriaan: kysy, kutsu ja mahdollista.

Perinteisin malli on pyytää ihmisiltä palautetta ja ideoita, joista organisaatio valitsee osan jatkokäsittelyyn. Organisaatio voi kaivata tietoa

johonkin tiettyyn asiaan liittyen: se voi esimerkiksi toivoa palautetta, kerätä ideoita tai pyytää äänestämään mielekkäintä annetuista vaihtoehdoista. Yleisön osallistuminen on yksisuuntaista, eikä heillä ole mahdollisuutta osallistua organisaation varsinaiseen toimintaan tai päätöksentekoon.

Kutsu-mallissa organisaatio kutsuu ihmisiä osallistumaan konkreettiseen ja usein ajallisesti rajattuun hankkeeseen. Organisaatio voi esimerkiksi avoimella kutsulla pyytää yhteisöjä osallistumaan hajautettuun ongelmanratkaisuun tai työstämään jotakin projektin osa-alueita. Yhteisessä prosessissa organisaatio voi kehittää palveluitaan vastaamaan paremmin asiakkaidensa tarpeita.

Mahdollista-mallissa organisaatio pyrkii luomaan puitteet luovalle ja avoimelle osallistumiselle ja toiminnalle, jota ei ole määritelty etukäteen muuta kuin mahdollisesti aineiston ja lainsäädännön puitteissa. Myöskään lopputuloksia ei ole määritelty. Toiminnan tuloksena voi syntyä myös tuloksia, jotka eivät välttämättä ole suoraan organisaation hyödynnettävissä.

	KYSY	KUTSU	MAHDOLLISTA
Tavoite	Organisaatio toivoo palautetta tai ideoita liittyen toimintaansa.	Organisaatio toivoo yleisön konkreettista kontribuutiota johonkin rajattuun asiaan.	Organisaatio toivoo uusia konkreettisia tuotoksia ja palveluita.
Keinoja	Kysely, kilpailu, tapahtuma, palautekanava.	Työpaja, joukkoistaminen, osallistuva budjetointi, muu yhteistoiminta.	Aineistojen avaaminen, avoimet ohjelmistorajapinnat, digitaaliset työkalut, hackathon-tapahtuma.
Avoimuus	Kuvaa asia tai projekti johon toivotte kontribuutiota. Jos mahdollista pura hanke osiin. Jos ideoita toteutetaan, muista antaa osallistujille tunnustusta. Viesti säännöllisesti prosessin edetessä.	Kerro miten kontribuutiot käsitellään, ja miten osallistujien panos tunnustetaan. Mieti ja kommunikoi miten osallistujat voisivat olla myös jatkossa mukana. Dokumentoi ja jaa toiminnan tulokset ja kokemukset myös muille avoimesti verkossa.	Luo avoimuuden infrastruktuuria: avaa aineisto mahdollisimman avoimin käyttöehdoin, käytä avoimia tiedostomuotoja ja standardeja, päivitä aineistoa palautteen perusteella ja ole avoin dialogille. Dokumentoi ja jaa eri lopputulokset avoimesti verkossa. Luovu kontrollista!
Case-esimerkki	Helsingin kaupunginkirjasto järjesti kaikille avoimen Ideahippu-kilpailun, jolla se etsi ideoita ja visioita kirjaston palveluiden ja tuotteiden kehittämiseen.	Nykytaiteen museo Kiasma järjesti yhteistyössä Wikimedia Suomen kanssa wikimaratonin, jossa ihmisiä kutsuttiin osallistumaan yhteiskirjoittamistalkoisiin museon tiloihin. Tuloksena syntyi Wikipedia-artikkeleita taiteilijoista.	Ateneumin taidemuseo järjesti SibHack-tapahtuman, jossa työryhmät työstivät yhdessä projekteja ja innovaatioita Sibeliuksen liittyvästä aineistosta.

Avoimen organisaation periaatteita

Kansainvälinen OpenGLAM-verkosto (Galleries, Libraries, Archives & Museums) on luonut yhteiset periaatteet avoimelle muisti- ja kulttuuriorganisaatiolle⁵. Niiden mukaan avoimien organisaatioiden tulisi sitoutua seuraaviin toimintaperiaatteisiin:

1 Digitaalisessa muodossa oleva metatieto teoksista tai objekteista tulee julkaista avoimesti ilman käyttörajoituksia. Tekijänoikeuksien luovutus voidaan tehdä julkaisemalla metatiedot Creative Commons 0 (nolla) -lisenssityökalun avulla siinä määrin kuin se on voimassa olevan lainsäädännön mukaan mahdollista.

2 Digitaaliset toisinnot teoksista, joiden tekijänoikeudet ovat rauenneet (Public Domain), tulee julkaista samoin ehdoin kuin alkuperäinen teos. Uusia käyttöehtoja digitaalisiin versioihin ei tule lisätä.

3 Dataa ja sisältöjä julkaistaessa tulee ilmaista selkeästi ja suoraviivaisesti organisaation toiveet ja odotukset avatun aineiston ja meta-

tietojen sekä mahdollisen uudelleen käytön suhteen.

4 Dataa julkaistaessa tulee käyttää avoimia tiedostoformaatteja, jotka ovat koneluettavassa muodossa.

5 Organisaation tulisi etsiä ja tarjota uusia tapoja, joilla yleisöt voisivat osallistua heidän toimintaansa.

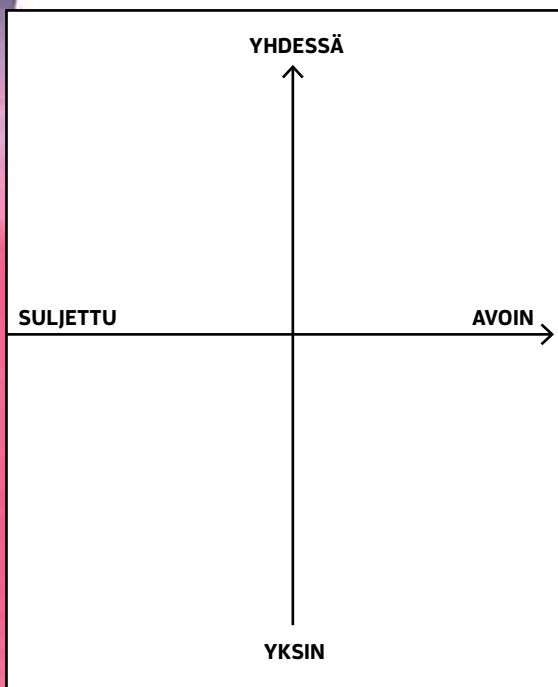
Jokaisen organisaation olisi hyvä tehdä niin sanottu avoimuusstrategia, johon olisi periaatteiden lisäksi suunniteltu tiekartta siitä, miten ja missä aikataulussa organisaatio kulkee kohti avointa kulttuuria. Työn voi aloittaa purkamalla osiin minkälaisista osista organisaation avoimuus rakentuu. On tärkeää myös miettiä miten toimintakulttuurin ja aineistojen avaaminen tukee ja vahvistaa organisaation ydintehtäviä.

⁵Englanninkieliset periaatteet 'OpenGLAM principles' löytyy kokonaisuudessaan esimerkkien kanssa osoitteesta open-glam.org/principles.

Tässä oppaassa on periaatteiden suomennot sekä osittain täydennetty ja muokattu versio.

Jos organisaationne suunnittelee kulttuurisäiltöjen avaamista, seuraavat kysymykset voivat auttaa miettimään, mitä avoimuuden tasoa tulisi tavoitella ja millä keinoin:

- Kenelle avaus on suunnattu?
- Mitä odotuksia teillä on avatun aineiston suhteen?
- Onko teillä jo ideoita tai toiveita aineiston käyttötavoista?
- Voiko avattua aineistoja tai sen osia hyödyntää muissa käyttöyhteyksissä?
- Mitä uusia osallistumisen tapoja voitte tarjota eri yleisöille avauksen myötä?
- Miten resursoitte aineiston avauksen ja siihen liittyvät työt?
- Mitä hyötyä aineiston avaamisesta voisi olla juuri teidän organisaatiollenne?

KUINKA AVOIN ORGANISAATIONNE ON?

Apuna nykytilanteen hahmottamisessa voit käyttää yllä olevaa kehikkoa. Merkitse organisaationne toimintoja ja projekteja sopivaan kohtaan nelikentällä. Mitä teette yhdessä muiden toimijoiden ja yleisön kanssa, mitä yksin? Mikä osa toiminnastanne on avointa, ja miten siihen voi osallistua organisaation ulkopuolelta? Entä mitkä prosessit ovat kokonaan suljettuja? Voit myös miettiä, voisiko joitain toimintaa avata edes osittain laajemmalle yleisölle.

Case

NYKYTAITEEN MUSEO KIASMA

Suomen Kansallisgalleriaan kuuluva Nykytaiteen museo Kiasma osallistui kevään 2014 Avoin kulttuuridata -mestarikurssille. Kiasma avasi osana kurssisuoritusta kuva-aineistoa kansainvälisesti arvostetusta arkkitehtuurikohteesta, Steven Hollin suunnittelema kauniista Kiasma-rakennuksesta.

Avattu kuva-aineisto koostuu Kansallisgallerian valokuvaajien ottamista kuvista valmiista rakennuksesta sekä sen rakennusvaiheesta, vuosilta 1996–2014. Kuvien yhteydessä kerrotaan arkkitehtuurin yksityiskohdista, arkkitehdin ideoista sekä Kiasman vaiheista.

Valokuvien tekijänoikeudet ovat yhä voimassa. Avauksen myötä kuvat on kuitenkin avattu vapaaseen käyttöön lisenssillä CC BY, eli niiden käytön yhteydessä tarvitsee vain mainita tekijänoikeuksien haltija.

Avauksen yhtenä tavoitteena oli tuoda Kiasmaan liittyvää aineistoa helposti esimerkiksi tutkijoiden, opiskelijoiden, opettajien, matkailijoiden ja toimittajien hyödynnettäväksi.

Avaus jatkaa Kiasman avoimien toimintatapojen kulttuuria, josta yhtenä osoituksena on museon jatkuva

yhteistyö Wikimedian kanssa. Vuonna 2013 avattiin Kansallisgallerian kokoelmien metatiedot CCO-lisenssillä vapaaseen käyttöön. Kansallisgalleriaan kuuluvat Kiasman lisäksi Ateneumin ja Sinebrychoffin taidemuseot.

"Avatuista kuvista

voi olla iloa ja hyötyä
aivan kaikille!"

Sanna Hirvonen, Kiasma

Lisätietoja

Sanna Hirvonen, erikoissuunnittelija
sanna.hirvonen@kiasma.fi

Avattu kuva-aineisto:
www.flickr.com/photos/kiasmamuseum
Nykytaiteen museo Kiasma: www.kiasma.fi

osa 2

MITEN AVATA KULTTUURI- AINEISTOJA?

Kuvälähteet: Suomen valokuvataiteen museo/Flickr, Merimuseo/Flickr.

Digitaalisten kulttuuriaineis-
tojen avaaminen voidaan
ymmärtää syklisenä pro-
sessina, joka koostuu seu-
raavista vaiheista:

- avattavan aineiston valinta
- aineiston valmistelu
avaamista varten
- lisenssin ja julkaisu-
ehtojen valinta
- materiaalin julkaisu
- vuoropuhelu
- julkaistun aineiston
päivittäminen
- dokumentointi, joka
kulkee läpi prosessin.

Avaaminen on oppimisprosessi, sil-
lä jokaisella avaamiskerralla koke-
mukset karttavat ja prosessista voi-
daan tehdä jalostuneempi. Prosessia
rikastaa myös avattuja kulttuuri-
aineistoja käyttävä yhteisö. Vuoro-
puhelu on elintärkeää ja auttaa pitä-
mään avatun aineiston käytettävänä.

Kun päätös kulttuuriaineisto-
jen avaamisesta ja sen tarpeellisuu-
desta on tehty, voidaan itse avaami-
sen prosessi aloittaa. On hyvä aloittaa
harjoitusavauksella, jossa avataan
pieni rajattu aineisto jollekin tietylle
kohderyhmälle.

Harjoitusavauksen kokemusten
jälkeen on suositeltavaa luoda orga-
nisaatiolle selkeä strategia, jonka pe-
rusteella avauksia toteutetaan jatkos-

sa järjestelmällisemmin. Pidemmän
aikavälin strategiassa tulisi huomioida
muun muassa:

- **Työtehtävien ja roolien päivit-
täminen:** keiden työtehtäviin
avaamisprosessi vaikuttaa?
Mitä koulutusta ja perehdytystä
työntekijät tarvitsevat?
- **Avaamisprosessin aikataulu
ja syklisyys:** milloin aineistoja
avataan? Mikä on kokonaistavoite
ja -aikataulu avaamiselle?
- **Resursointi:** kuka organisaatios-
sa osallistuu avaamisprosessiin ja
millä resursseilla se toteutetaan?

On hyvä muistaa myös, että kult-
tuuriaineistojen avaaminen on vas-
ta alkua vuoropuhelulle eri yleisöjen
kanssa. Strategiaa kannattaa päivit-
tää kokemusten myötä, jolloin se
vastaa aidosti nykyhetken tarpeisiin
ja haasteisiin.

Avattavan aineiston valinta

Avattavan aineiston valintaan vai-
kuttavat useat tekijät organisaatios-
sa. Aineiston arvo tai kulttuurinen
merkittävyys tai esimerkiksi tule-
va merkkipäivä tai juhlavuosi voivat
ohjata valintaa. Tekijänoikeudet ja
taloudelliset seikat vaikuttavat usein
merkittävästi siihen, mitä ylipäänsä
voidaan avata. Harjoitusavausta var-
ten onkin hyvä valita aineistoja, joi-

*Avaaminen
on oppimis-
prosessi,
sillä jokaisella
avaamiskerralla
kokemukset
karttavat ja
prosessista
voidaan tehdä
jalostuneempi.*

JOENSUUN SEUTUKIRJASTO

Joensuun seutukirjasto siirtyi avoimen lähdekoodin Koha-kirjastojärjestelmään kesäkuussa 2014. Siirtymän taustalla oli opetus- ja kulttuuriministeriön vuosina 2013 ja 2014 tukema Avoin kirjasto -projekti.

Avoin kirjasto -projektin tarkoituksena oli luoda ratkaisuja haasteisiin, joita tulevat tietojärjestelmä- ja kuntarakennemuutokset sekä verkkopalveluihin kohdistuvien tarpeiden ja vaatimusten muutokset kirjastoille asettavat.

Yhdessä Juuan kunnankirjaston kanssa toteutettu siirtymä on Suomessa merkittävä askel kohti avoimia tietojärjestelmiä ja toimintatapoja julkisten kirjastojen sekä yleisesti julkishallinnon organisaatioiden parissa.

Avoimen lähdekoodin ohjelmisto vapauttaa palvelun tilaajan palvelun toimittajan riippuvuudesta. Palvelua voidaan halutessa kehittää esimerkiksi organisaation sisällä.

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä mahdollistaa myös ennen kaikkea entistä laajemman kirjastojen välisen yhteistyön sekä laadukkaiden verkkopalveluiden toteuttamisen.

*”Avoin kirjasto-
järjestelmä
on laadukkaiden verkko-
palveluiden kulmakivi”*
Avoin kirjasto -projekti

Kun järjestelmän hallinta on kirjasto-
laisten omassa käsissä ja kyse on avoimen lähdekoodin järjestelmästä, on siitä helpompi saada ulos erilaista dataa. Dataa analysoimalla voidaan paremmin suunnitella ja tehostaa kirjaston toimintaa.

Dataa tarjotaan tulevaisuudessa vapaasti myös ulkopuolisten käyttöön kirjaston asiakkaiden anonymiteettia vaarantamatta. Ensimmäinen suunnitteilla oleva avaus koskee kirjastojärjestelmän käyttödataa.

Lisätietoja

Ari Mäkiranta, Liperin kirjastonjohtaja ari.makiranta@jns.fi

Vaara-kirjastot: vaarakirjastot.fi

Avoin kirjasto -projekti:

hankkeet.kirjastot.fi/hanke/avoin-kirjasto

den tekijänoikeudet ovat rauenneet tai joita on mahdollista lisensoida avoimin lisenssein. Lisäksi kannattaa aloittaa teknisesti helpoiten saatavilla olevista aineistoista.

Aineiston valmistelu avaamista varten

Vaikka kyseessä olisi "pelkän" datan (esimerkiksi teoksen kuvailu- ja metatietojen) avaaminen, ei sitä usein voida avata sellaisenaan vaan dataa pitää ensin muokata. Data tulee muuntaa koneluettavaan muotoon eli esittää se jossakin koneluettavassa formaatissa – esimerkiksi CSV, TSV, XML ja TDP.

Data pitää myös käydä huolellisesti läpi, ja mahdolliset erheet tulee korjata, jotta julkaistava data on niin virheetöntä kuin mahdollista. Lisäksi on hyvä pyytää etukäteen palautetta ja ehdotuksia datan käyttäjiltä.

Avattavien sisältöjen kohdalla on varmistettava niiden korkea laatu: esimerkiksi valokuvien jatko-työtyöntämistä haittaa liian matalaresoluutioiset, huonolaatuiset kuvat. Lisäksi vesileimat ynnä muut merkit tulee poistaa.

Avattavaan dataan ja sisältöön on tärkeää lisätä meta- eli kuvailutietoja, jotka kertovat, mistä aineistossa on kyse. Hyvät kuvailutiedot helpottavat kulttuu-

riaineistojen hyödyntäjien työtä. Ne tuovat hyödyntäjille varmuutta siitä, että aineisto on aitoa ja oikean organisaation tuottamaa. Hyvien kuvailutietojen avulla datan omistajat voivat myös varmistaa, että dataa ei vahingossa tulkita tai käytetä väärin.

Lisenssin ja julkaisu- ehtojes valinta

Jos avattavaan aineistoon kohdistuu tekijänoikeuksia, on ennen julkaisua valittava vielä lisenssi eli käyttöluupa. Lisenssi antaa yleisen käyttöoikeuden avattuun kulttuuriaineiston. Avattavan aineiston yhteyteen tulee merkitä selkeästi ne tekijänoikeudet, joita siihen sovelletaan. Oleellista on tehdä käyttäjille selväksi, mitä aineistolla voi ja mitä ei voi tehdä.

Käyttäessäsi Creative Commons -lisenssiä, varmista että tekstin joukosta löytyy myös linkki viralliseen lisenssi-kohtaiseen asiakirjaan. Lisensseistä tarkemmin tämän oppaan sivuilla 33–37.

Aineiston julkaisu

Aineisto julkaistaan ennalta päätetyllä alustalla. Yleensä avattu kulttuuriaineisto sijoitetaan organisaation omille verkkosivuille. Tämän lisäksi se voidaan lisätä erilaisiin datakatalogeihin, mikä puolestaan

*"Yli 80%
proseuttia
työajastani*

datajournalistina
menee datan
siivoamiseen."

Teemo Tebest, YLE

edistää avatun aineiston löydettävyyttä ja jatkokäyttöä.

Esimerkiksi OpenGLAM-verkosto kokoaa yhteen avattuja kulttuuriala-aineistoja osoitteessa openglam.org. Lisäksi useat avoimen datan kilpailut ja tapahtumat julkaisevat sivuillaan kokoelmia avatuista aineistoista.

Suomessa myös useilla kaupungeilla on omat avoimien aineistojen verkkosivut, esimerkiksi Helsingin Region Infoshare osoitteessa www.hri.fi sekä Tampereen kaupungin Avoin data -sivusto osoitteessa www.tampere.fi/tampere-info/avoindata.html.

Vuoropuhelu

Aineiston avaaminen on vuoropuhelun aloittamista, ja siksi se mitä tapahtuu avaamisen jälkeen on yhtä tärkeää kuin itse avaaminen. Kulttuuriaineiston avaamisen jälkitöitä onkin hyvä miettiä jo etukäteen:

- Miten avatusta aineistosta viestitään?
- Miten sen käyttöä edistetään?
- Miten kerätään tietoa avauksen vaikutuksista?

Parhaimmillaan avattu aineisto voi toimia hyödyllisenä raaka-aineenä organisaatiolle itselleen esimerkiksi datan rikastamisen (erilaisen datojen yhdistäminen) ja luovan jatkokäytön kautta. Aineistojen hyö-

dyntäminen mahdollisimman laajasti edellyttää avauksesta tiedottamista ja vuoropuhelua käyttäjien kanssa. Avauksesta tulisi viestiä sekä organisaation sisällä että sen eri yleisöille eri viestintäkanavia käyttäen.

Keskustelu avatusta aineistosta ja sen jatkokäytöstä tulisi alkaa viimeistään siinä vaiheessa, kun aineisto on julkaistu. Mahdollisuuksien mukaan organisaatio voi myös kutsua potentiaalisia jatkokäyttäjiä ja muuta avoimen tiedon yhteisöä avausprosessiin jo sen alkuvaiheessa. Näin organisaatio voi saada hyviä ehdotuksia esimerkiksi avattavista aineistoista ja dataformaateista tai ideoita miten avattuja aineistoja voisi hyödyntää.

Aineiston päivittäminen

Avatun kulttuuriaineiston päivittämistä ei pidä myöskään unohtaa. Kuvailutiedoissa on hyvä kertoa, kuinka usein aineiston odotetaan päivittyvän, mikäli tämä on aineiston kohdalla aiheellista. Myös mahdollisia datassa olevia virheitä tulee korjata. Apua tähänkin voi saada aineiston jatkokäyttäjiltä: joku voi huomata virheen ja ilmoittaa tästä organisaatiolle, jonka tehtävä on korjata virhe ja ilmoittaa tehdystä korjauksesta datan yhteydessä. Tätä prosessia varten on tärkeää luoda

"Rikas ja elinvoimainen Public Domain"

on yhteiskunnan sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin kannalta välttämätöntä." Europeana Public Domain Charter 2010

jatkokäyttäjää ja muita yleisöjä varten palaute- ja keskustelukanavia.

Dokumentointi ja raportointi

Avaamisen prosessin dokumentointi on erittäin hyödyllistä ja suositeltavaa. Vaiheiden kuvaaminen ei ole turhaa, sillä siitä on hyötyä seuraavissa avauksissa. Omat kokemukset ja opit voivat olla myös suunnaton apu muille aineistojen avaamista vasta suunnitteleville organisaatioille!

Dokumentointia tehdessä on hyvä miettiä, mitkä asiat voisivat olla erityisen hyödyllisiä jälkepäin luettaessa. Tällaisia ovat esimerkiksi kohdatut haasteet ja ongelmat sekä niiden ratkaisut. Hyödyllistä voi olla myös tieto siitä, miten datan siivoaminen on toteutettu käytännössä ja minkälaista organisaation ulkopuolista apua on hyödynnetty koko prosessissa.

Prosessin raportointi ja reflektointi kannattaa mahdollisuuksien mukaan julkaista verkossa. Alustaksi käy esimerkiksi organisaation omat verkkosivut tai blogi. Verkossa dokumentaatio on kenen tahansa nähtävissä, joka itsessään lisää myös prosessin ja organisaation toiminnan läpinäkyvyyttä.

Mikäli koko avaamisen prosessia ei haluta raportoida julkisesti, on suositeltavaa kuitenkin julkaista

niin kutsuttu datablogi. Datablogissa esitellään avattua aineistoa sekä sen käyttömahdollisuuksia ja -ehtoja. Siinä tulisi selostaa muun muassa missä formaatissa data on saatavilla ja/tai missä formaatissa ja millä resoluutio(i)lla kuvavisällöt ovat saatavilla. Lisäksi datablogin tulisi sisältää suora linkki avattuihin aineistoihin.⁶

⁶Tämä teksti pohjautuu osin P2PU: Open Data for GLAMs -kurssiin, joka on julkaistu CC BY-SA -lisenssillä Peer 2 Peer Universityn avoimessa oppimisympäristössä. Lisätietoja kurssista: p2pu.org/en/groups/open-glam/

Esimerkkiä databogin kirjoittamiseen voi katsoa hollantilaisen Open Cultuur Data -aloitteen tiimoilta kulttuuriaineistoja avanneilta organisaatioilta osoitteesta www.opencultuurdata.nl/category/blog/datablog.

Miksi avata ja miten organisaationi hyötyy?

Jokainen organisaatio voi hyötyä avauksesta eri tavalla. Usein aineiston ja datan avaamista perustellaan sillä, että demokratia ja läpinäkyvyys lisääntyvät organisaatiossa ja koko yhteiskunnassa. Lisäksi ihmisten osallistuminen ja aktiivisuus lisääntyvät, jonka seurauksena voi syntyä uusia innovaatioita ja liiketoimintaa.

Kulttuuri- ja muistiorganisaatiossa aineistojen avaaminen kytkeytyy ennen kaikkea perinteisen sivistystehtävän laajentamiseen ja päivittämiseen muuttuvassa yhteiskunnassa. Kulttuuriperinnön avaaminen ruokkii ihmisten luovuutta ja jakaa omistajuutta yhteiseen menneisyytemme sekä tulevaisuuteen. Lisäksi:

- Organisaation tunnettuus ja näkyvyys lisääntyvät.

- Julkisen tehtävän ja organisaation tavoitteet toteutuvat laajemmin.
- Verkossa oleville digitaalisille kokoelmille avautuu uusia mahdollisuuksia.
- Syntyy mahdollisuuksia uusien yleisöjen saavuttamiselle sekä uudenlaisten yhteistyökumppanuuksien solmimiselle.
- Aineistoja voidaan rikastaa ja virheitä korjata yleisöjen asiantuntemusta ja kiinnostusta hyödyntäen.
- Eri yleisöryhmille ja aloille (esim. yliopistot, luovat alat ja media) rakentuu avoin resurssi- ja tietovaranto.
- Syntyy uutta tietoa, sovelluksia, palveluita ja innovaatioita.

Tee harjoitusavaus!

- Aloita pienellä ja rajatulla kokoelmalla.
- Julkaise data koneluettavassa muodossa sekä sisältö korkearesoluutioisena lisenssillä, joka mahdollistaa laajat käyttöoikeudet.
- Julkaise aineisto organisaation verkko-

sivuilla, mutta ole myös esillä useissa eri datakatalogeissa.

- Dokumentoi ja jaa kokemuksesi avoimesti verkossa.
- Ole avoin usealla tasolla: avoin data, sisältö, tiedostomuoto, standardit sekä ohjelmistot!

Kulttuuriaineistojen avaajan muistilista

Tähän muistilistaan on koottu joukko asioita, joita kulttuuriaineiston avaajan tulisi huomioida. Voit käyttää tätä listaa apunasi avausprosessissa. Kun kaikki laatikot on ruksittu, aineisto on valmis julkaistavaksi!

- Avattava aineisto valittu.
- Onko kulttuuriaineisto (sisältö ja/tai data) avattavissa ja julkaistavissa?
- Voidaanko aineisto julkaista joidenkin muutosten jälkeen?
- Avauksen tavoitteet kirjattu.
- Avoin lisenssi valittu.
- Avoin ja koneluettava dataformaatti valittu.
- Aineiston laatu tarkistettu ja korjattu (esim. kuvan resoluutio), data siivottu ja virheet korjattu.
- Yksityiskohtainen aineiston ja datan kuvaus yhteystiedoilla tehty hyödyntäjiä varten.
- Aineiston ensisijainen sijoituspaikka valittu.
- Mahdolliset muut aineiston sijoituspaikat valittu.
- Aineiston päivityksen aika-taulu ja toteutus suunniteltu.
- Avatun aineiston viestintäsuunnitelma tehty.
- Aineisto julkaistu.

LISENSSI OLLA AVOIN!

Kuvien lähteet: Suomen urheilumuseo/Flickr, Svenska litteratursällskapet i
Finland/Flickr, Yle/Flickr, Kiasma/Flickr.

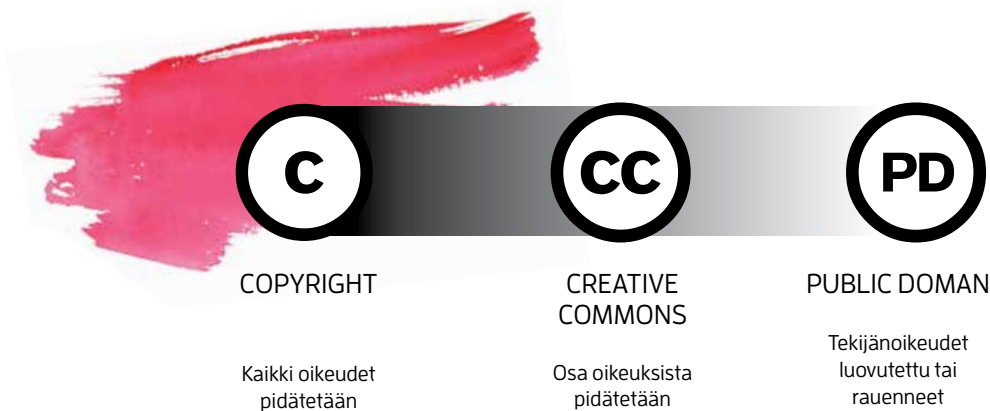
Digitaalisissa ympäristöissä, kuten muissakin konteksteissa, kaikki teokset, jotka ylittävät teoskynnyksen saavat automaattisesti tekijänoikeudellisen suojan. Lisäksi esimerkiksi valokuvat, ääni- ja videotallenteet ovat aina suojattuja. Jos tekijä haluaa luopua osasta hallussaan olevista tekijänoikeuksista, tulee siitä ilmoittaa erikseen teoksen yhteydessä. Jos lupaa tekijänoikeudellista suojaa nauttivan teoksen käyttöön ei ole annettu, tulee se pyytää tekijältä aina etukäteen.

Creative Commonsin perustaja professori Lawrence Lessig kutsuu tätä 'kysy lupaa -kulttuuriksi', jossa ihmiset joutuvat joka kerta kysymään erikseen luvan kulttuuriaineistojen käyttöön ja jakamiseen. Vastakohtana tälle on vapaa ja avoin kulttuuri,

joka tukee ja suojelee tekijöiden oikeuksia, mutta mahdollistaa samalla yhteisestä kulttuurista ammentamisen ja uuden luomisen.

Jos avointa kulttuuria tarkastellaan tekijänoikeuksien näkökulmasta, voidaan oikeudet ja aineiston avoimuus esittää asteittaisena liukumana. Ääripisteinä ovat "kaikki oikeudet pidätetään", jossa tekijä tai oikeudenhaltija pidättää kaikki oikeudet itsellään sekä "tekijänoikeudet rauenneet", jossa teokseen ei kohdistu mitään vaateita. Näiden väliin sijoittuu "osa oikeuksista pidätetään", jossa tekijä tai oikeudenhaltija luopuu osasta oikeuksistaan ilmoittamalla siitä erikseen teoksen yhteydessä.

Luovuttuaan kaikista oikeuksista tekijä tai oikeudenhaltija antaa luvan teoksen hyödyntämiseen ilman eh-

toja. Kuitenkin esimerkiksi suomalaisessa tekijänoikeusjärjestelmässä tekijä ei voi koskaan luovuttaa teoksen moraalaisia oikeuksia pysyvästi.

Helpottamaan tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden teoksiin liittyvien oikeuksien ja vapauksien ilmaisemista, on kehitetty erilaisia lisenssijärjestelmiä ja työkaluja.

Creative Commons -lisenssijärjestelmä

Vuonna 2001 perustettu Creative Commons lienee tunnetuin avoimen ja maksuttomien lisenssien ja työkalujen hanke. Niiden avulla Creative Commons on puolustamassa ja mahdollistamassa avoimen kulttuurin ja tiedon syntymistä, käyttöä ja jakamista.

Creative Commons -lisenssit (CC) tarjoavat laajan valikoiman suojaa ja vapautta tekijänoikeuksiin. CC-lisenssit eivät korvaa tekijänoikeuksia, vaan ne toimivat tekijänoikeuden rinnalla antaen mahdollisuuden muokata teosten käyttöehtoja halutulla tavalla. Lisenssien avulla voidaan esimerkiksi myöntää lupa tehdä sisällöistä digitaalisia kopioita ja jakaa niitä edelleen vaikkapa Internetissä.

CC-lisenssijärjestelmä on tekijöille ja oikeudenhaltijoille suunnattu vastikkeeton palvelu. Järjestelmä auttaa heitä ilmaisemaan tahtonsa niistä ehdoista, joiden mukaisesti

haluavat saattaa teokset myös muiden käytettäväksi.

Järjestelmässä on kolme pääasoa: lakiteksti, helppolukuinen tiivistelmä sekä lisenssiteksti koneluettavassa muodossa. Lisenssien koneluettavuus mahdollistaa muuassa Creative Commons -lisenssoitujen sisältöjen vaivattoman hakemisen Internetissä. Lakitekstissä kuvataan yksityiskohtaisesti ne ehdot ja vapaudet, mitä lisenssvaihtoehto

Creative Commons CC 4.0 -lisenssiperhe

Creative Commonsin uusi CC 4.0 -lisenssi perhe on syntynyt yli 70 oikeusjärjestelmän juristien ja tekijänoikeusasiantuntijoiden yhteistyönä. Uusilla lisensseillä pyritään laajaan maailmanlaajuiseen sovellettavuuteen sekä ennakoimaan lisenssien uusia ja muuttuvia käyttömahdollisuuksia. Tärkeänä valmistelun painopisteenä on ollut myös lisenssi perheen soveltuvuus julkisen sektorin tietovarantojen avaamiseen sekä käyttöön kulttuurissa, tieteessä ja koulutuksessa.

CC 4.0 -lisenssi perheen kansainvälisen luonteen mukaisesti suomenkieliset lisenssitekstit ovat käännöksiä lisenssien englanninkielisistä alkuperäisteksteistä, eikä erillisiä lokalisoituja lisenssejä ole laadittu. Viralliset lisenssikäännökset ovat käytössä creativecommons.org-sivustolla, jossa kaikki CC-lisenssit sijaitsevat.

mahdollistaa. Tiivistelmässä puolestaan kuvataan lyhyesti, mitä jatkokäyttäjä voi sisällöllä tehdä ja mitä hänetä odotetaan vastineeksi.

Lisenssillä jaetaan osa yksinoin-
teuksista tietyin rajoituksin neljää eri ehtoa yhdistelemällä, jotka on kuvattu seuraavaksi.

Nimeä (BY)

Teoksen tekijän nimi on mainittava tämän määrittelemällä tavalla. Tämä ehto muodostaa jokaisen lisenssin pohjan. Se ilmaisee, että joka kerta kun hyödynämme jotakin teosta on meidän selkeästi ilmaista-
va myös sen alkuperäinen tekijä. Lisäksi on mainittava käytetty lisenssi sekä tarjottava linkki lisenssiin sekä paikkaan, josta teos on alunperin kopioitu.

EiKaupallinen (NC)

Lisenssin antamia oikeuksia

EiMuutoksia (ND)

Teosta ei saa muokata, muuttaa tai hyödyntää osittain. Mikäli teosta halutaan esimerkiksi muuttaa, korjata, kääntää tai uudelleenmiksata, on siihen pyydettävä lupa lisenssin määrittäjältä eli tekijänoikeuksien haltijalta.

JaaSamoin (SA)

Muokattua, muunneltua tai osittain hyödynnettyä teosta voi jakaa ainoastaan samalla lisenssillä, joka alkuperäisen teoksen käyttöä määrittää. Tämä ehto pitää huolen siitä, että ne

Creative Commons -lisenssit

ovat käytössä jo yli 50 maassa. Suomessa Creative Commons ja suomalaisen lainsäädäntöön lokalisoidut lisenssit ovat toimineet jo vuodesta 2004. Tällä hetkellä hanketta hallinnoi Aalto-yliopisto. Vuonna 2014 on julkaistu lisenssijärjestelmän

neljäs versio, joka on sama kaikkialla maailmassa. CC-lisenssit ovat laajalti käytössä, esimerkiksi kaikki Wikipedian artikkelit on julkaistu CC BY-SA eli Nimeä-JaaSamoin-lisenssillä. Myös Suomen valtio ja useat julkisorganisaatiot ovat lisensoineet dataa ja sisältöjä CC-lisenssillä.

Tällaisen toiminnan ansiosta ihmiset voivat jakaa ja käyttää sisältöjä laillisesti lisenssiehtoja ja tekijänoikeuden haltijoiden toiveita kunnioittaen.

Lisätietoja

Tarmo Toikkanen, Aalto-yliopisto, tarmo.toikkanen@aalto.fi

Lue lisää

Suomen Creative Commons -toiminnasta ja lisensseistä: creativecommons.fi.

vapaudet, jotka alkuperäisen teoksen tekijä myöntää, säilyvät myös johdannaistoissa sekä näiden johdannaistoissa ja niin edelleen.

Yhdistelemällä näitä neljää ehtoa eri tavoin voidaan muodostaa yhteensä kuusi Creative Commons -lisenssiä.

BY Nimeä

BY-SA Nimeä-
JaaSamoin

BY-ND Nimeä-
EiMuutoksia

BY-NC Nimeä-
EiKaupallinen

BY-NC-SA
Nimeä-
EiKaupallinen-
JaaSamoin

BY-NC-ND
Nimeä-
EiKaupallinen-
EiMuutoksia

CC-lisenssin ehtojen yhdistelyä rajoittavat seuraavat säännöt:

”Nimeä” (BY) kuuluu aina osaksi jokaista lisenssiä.

”EiMuutoksia” (ND) ja **”JaaSamoin” (SA)** eivät ole yhteensopivia. Edellinen kieltää muutoksien tekemisen kun taas jälkimmäiseen sisältyy lupa alkuperäisen työn muokkaamiseen.

Mitä tarkoittaa Public Domain ja Creative Commons nolla?

Tekijänoikeus antaa tekijälle tai oikeuden haltijalle yksinoikeuden kontrolloida teoksen käyttöä määrittelyn keston ajan. Oikeudet ja rajoitukset on määriteltävä Suomessa tekijänoikeuslaissa (8.7.1961/404). Suoja-ajan jälkeen tekijänoikeudet raukeavat, ja teos siirtyy vapaan käytön eli ns. Public Domainin piiriin. Suomen lainsäädännössä PD-käsitettä ei ole, mutta tätä tekijänoikeudellista käsitettä käytetään mm. Englannissa ja Yhdysvalloissa.

Yhdistämällä teokseensa Creative Commons 0 (nolla) -merkinnän henkilö on luovuttanut teoksen vapaaseen yleiseen käyttöön ja luopunut kaikista tekijänoikeuslainsäädännön alaisista oikeuksistaan teokseen, lähioikeudet ja kaikki tekijänoikeuteen liittyvät oikeudet mukaan lukien.

YLE ARKISTO

Yle Arkisto liittyi kulttuuriaineistojen avajien etujoukkoon Suomessa kesällä 2014 tehdyllä kahdella avauksella. Arkisto avasi vanhoja korkearesoluutioisia media-aiheisia valokuvia sekä vuoteen 2013 loppuun yltävän lehtiartikkeliviitetietokannan osana Avoin kulttuuridata -mestarikurssia.

Historialliset valokuvat

Avatut valokuvat ovat peräisin 1930-luvulla toimintansa aloittaneelta Ylen "propagandaosastolta" (myöhemmin tiedotusosasto). Kuvissa esiintyy muun muassa erilaisia radiolaitteita, lähetyspaikkoja sekä Ylessä vierailleita historian merkkihenkilöitä kuten Väinö Tanner välittämässä tiedon talvisodan loppumisesta.

Kuvat avattiin Flickr-kuvapalvelussa lisenssillä CC BY. Loppuvuodesta 2014 Yle Arkisto liittyi Flickr Commonsiin, jonka seurauksena kuvien lisenssi muuttuu merkinnäksi "No known copyright restrictions". Käytännössä tämä tarkoittaa, että kuvat kuuluvat Public Domainiin eli ne ovat täysin vapaasti käytettävissä.

Arkisto jatkaa vanhojen valokuvien avaamista Flickrissä. Flickrin lisäksi avattuja kuvia on viety myös Wikimedia Commonsiin.

Syksyllä 2014 arkisto täydensi avoimia kulttuurisisältöjä avaamalla esimerkiksi kuunnelmissa käytettyjä äänitehosteita Freesound-palvelussa lisenssillä CC-BY.

Lisätietoja

Katja Bargum, tuottaja, katja.bargum@yle.fi

Avattu kuvasisältö:

www.flickr.com/photos/ylearkisto

Avatut Äänitehosteet:

www.freesound.org/people/Ylearkisto

Lehtiartikkeliviitetietokanta

Yle Arkiston tietopalvelun ylläpitämään lehtiartikkeliviitetietokantaan on indeksoitu aikakauslehtiä, joita ei löydy muista vastaavista tietokannoista. Tietokanta sisältää muun muassa suurlevikkisten Apu- ja Seura-lehtien artikkeliviitetietoja vuodesta 1993 asti.

Aikaisemmin pelkästään sisäisessä käytössä esimerkiksi ohjelmatyöntekijöiden lähdemateriaalina toiminut tietokanta avattiin ensimmäisen kerran tammikuussa 2012 Excel-tiedostona lisenssillä CC BY-SA.

Kesäkuussa 2014 julkaistiin uusi päivitetty ja aidosti avoin versio koneluettavassa CSV-muodossa. Samalla lisenssiksi vaihdettiin CCO, joka helpottaa datan jatkokäyttöä.

Yle Arkiston tulevaisuuden visiot sisältävät mahdolliset metatietokantojen avaukset, Finnaan liittymisen sekä Ylen kehittäillä olevan rajapinnan hyödyntämisen uusissa avauksissa.

Lisätietoja

Tuomas Nolvi, informaattikko
tuomas.nolvi@yle.fi

Avattu lehtiartikkeliviitetietokanta:

github.com/Yleisradio/yle-arkisto

osa 3

AVOIN KULTTUURIDATA -MESTARIKURSSI

Kuvien lähteet: Yle/Flickr, Kansallisgalleria/Flickr, Svenska litteratursällskapet i Finland/Flickr, Suomen valokuvataiteen museo/Flickr.

Avoin kulttuuridata -mestari-kurssi järjestettiin keväällä 2014 suomalaisille muisti- ja kulttuuriorganisaatioille, jotka suunnittelivat kulttuurisisältöjen tai -datan avaamista, mutta joilta puuttui tarvittava osaaminen.

Mestarikurssi tarjosi tietoa ja konkreettisia välineitä aineistojen avaamiseksi. Tavoitteena oli myös saada organisaatiot pohtimaan digi-

valokuvien avaamiseen Flickr-kuva-palvelussa. Myös äänisisältöjä sekä luettelo- ja metatietoja avattiin avoimena datana.

Moni avatuista sisällöistä täydentyy koko ajan ja usealla kurssille osallistuneella organisaatiolla on jatko-suunnitelmia avaamisen suhteen. Tämän oppaan case-esimerkit esittelevät joitakin avauksista.

Mestariiksi verkossa

Avoin kulttuuridata -mestarikurssista on myös tuotettu verkkokurssi, joka on laajennettu versio tästä oppaasta.

Verkossa toteutettava mestarikurssi opettaa suomalaisia muisti- ja kulttuuriorganisaatioita avaamaan dataa ja sisältöjä sekä omaa toimintaansa. Kurssi varustaa osallistujat avoimuuteen liittyvillä perustiedoilla ja taidoilla. Se opastaa konkreettisesti datan ja sisältöjen avaamisen prosessissa aina avattavan aineiston valinnasta sen jatkoehdyntämiseen asti.

Kurssi on käytävissä verkossa vapaasti milloin tahansa, mutta se voidaan järjestää myös tiiviinä lähiope- tuksena. Voit tilata kurssin osoitteesta avoinglam@gmail.com.

Avoin kulttuuridata -mestarikurssi verkossa: avoinglam.fi/mestari-kurssi.

Oletko sinä kiinnostunut tulemaan Avoimen Kulttuuridataa mestariksi?

Tutustu opintomateriaalipakettiin verkossa avoinglam.fi/mestarikurssi.

taalien kokoelmien laajempia käyttömahdollisuuksia. Kurssin taustalla oli vahva näkemys vertaisoppimisen mahdollisuuksista sekä verkostoitumisen merkityksestä organisaatioiden toiminnan ja palveluiden kehittämisessä.

Osallistujaorganisaatioiden avaukset

Mestarikurssille osallistui yli 20 suomalaista organisaatiota. Kurssin tavoitteena oli, että jokainen osallistujaorganisaatio avaa kulttuuridataa tai -sisältöjä. Toteutetut avaukset painoutuivat vanhojen digitoitujen

SUOMEN URHEILUMUSEO

Helsingin Olympiastadionin välittömässä läheisyydessä sijaitseva Suomen Urheilumuseo avasi vanhoja digitoituja valokuvia osana kevään 2014 Avoin kulttuuridata -mestarikurssia. Kuvat on avattu CC BY-SA -lisenssillä.

Museon Flickr-tililtä löytyy vuoden 1952 Helsingin olympiakisojen soituviestivalokuvia, joissa on kuvattu soituviestin jännittävää matkaa läpi Suomen. Kuvissa näkyy soitua kuljettaneita ihmisiä sekä viestiin liittyviä tapahtumia ja juhlia.

Avattu aineisto täydentyy pikkuhiljaa ja museo tähtää yli 1000 valokuvan soituviestiaineiston avaamiseen kokonaisuudessaan.

Palveluorganisaationa Urheilumuseon tavoitteena on parantaa ja kehittää tarjoamiaan palveluita sekä laajentaa mahdollisuuksien mukaan kohdeyleisöä. Aineistojen avaaminen tarjoaa tähän yhden hyvän tulokulman.

Avausta vauhditti myös parin vuoden päässä hämmäyttävä Olympiastadionin saneeraus, joka voi sulkea museon jopa puoleksitoista vuodeksi. Ajanjaksona, jolloin museo ei fyysisesti voi olla ihmisille auki, voi se tarjota pääsyn ainakin osaan sen kokoelmista verkon välityksellä.

Museon hallussa olevien monipuolisten urheiluun liittyvien kokoelmien (esineet, julisteet, valokuvat, asiakirjat, kirjallisuus) saavutettavuutta pyritään tulevaisuudessakin parantamaan avaamalla niitä mahdollisuuksien mukaan. Jo avattu aineisto tulee myös tulevaisuudessa löytymään Finnasta.

Lisätietoja

Riitta Forsman, intendentti
riitta.forsman@stadion.fi

Avattu kuva-aineisto:

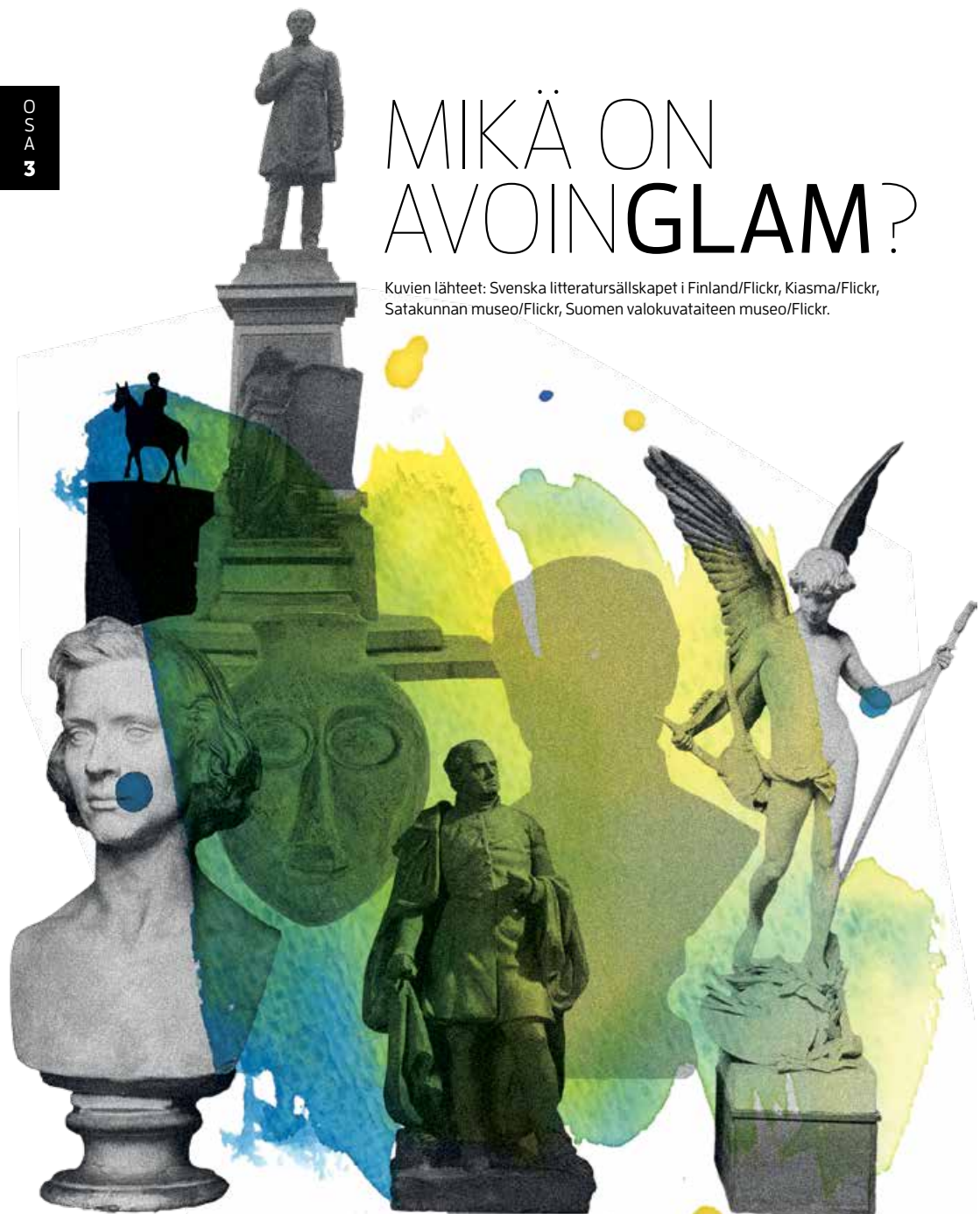
www.flickr.com/photos/urheilumuseo

Suomen Urheilumuseo: www.urheilumuseo.fi

*"Tiedon ja
kokoelmien
omistajuudesta
niiden jakamiseen"*

MIKÄ ON AVOINGLAM?

Kuvien lähteet: Svenska litteratursällskapet i Finland/Flickr, Kiasma/Flickr, Satakunnan museo/Flickr, Suomen valokuvataiteen museo/Flickr.

AvoinGLAM (Galleries, Libraries, Archives & Museums) on suomalainen verkosto, joka koostuu avoimien kulttuurisisältöjen ja tiedon kanssa työskentelevistä toimijoista. Se on myös yksi Open Knowledge Finlandin temaattisista työryhmistä.

AvoinGLAM-verkoston tavoitteena on tukea suomalaisia kulttuuri- ja muistiorganisaatioita avaamaan sisältöjään eri yleisöille sekä kehittää eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä – kansallisesti ja kansainvälisesti.

Työryhmän toiminta on monimuotoista. Se järjestää esimerkiksi työpajoja ja seminaareja, joissa jaetaan tietoa ja kokemuksia avoimesta kulttuurista. Työryhmä kouluttaa myös muisti- ja kulttuuriorganisaatioita digitaalisten kulttuurivarantojen avaamisessa käytännössä, sekä tuottaa kaikille avointa opetusmateriaalia.

Yhdessä eri toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa työryhmä pyrkii tuottamaan hyviä käytäntöjä ja menetelmiä kulttuuriperinnön avaamiseen sekä tapoja miten sisältöjä voidaan yhdistää muuhun avoimeen tietoon.

AvoinGLAM-verkoston toiminta on kaikille avointa ja maksutonta. Verkoston keskeisenä tavoitteena on edistää kansallista keskustelua avoimeen kulttuuriin liittyvistä asiois-

ta, mahdollistaa vertaisoppiminen sekä tiedon ja osaamisen vaihto eri organisaatioiden välillä. Voit osallistua keskusteluun verkossa tai tapahtumissamme!

AvoinGLAM-työryhmä on saanut avustusta hankkeisiinsa opetus- ja kulttuuriministeriöltä vuosina 2013–2015. Toimintaa ovat myös tukeneet Aalto-yliopiston Median laitos ja Aalto Media Factory.

Osa kansainvälistä OpenGLAM-verkostoa

AvoinGLAM on osa kansainvälistä OpenGLAM -verkostoa. OpenGLAM on Open Knowledgein hanke, jonka tavoitteena on edistää avointa pääsyä digitaaliseen kulttuuriperintöön GLAM-organisaatioissa. Open Knowledge on vuonna 2004 perustettu voittoa tavoittelematon organisaatio, jonka päätavoitteena on avoimen tiedon ja sisältöjen edistäminen esimerkiksi tieteessä sekä julkishallinnon ja oppimateriaalien parissa. Vuonna 2012 perustettu Open Knowledge Finland on Open Knowledgein paikallisjärjestö, joka edistää samoja arvoja kansallisesti Suomessa.

OpenGLAM on koonnut verkkosivuilleen esimerkkiprojekteja, työkaluja, julkaisuja ja muita materiaaleja avoimeen kulttuuriin liittyen. Sivuilta on löydettävissä myös kokoelma jo avattuja kulttuurisisältöjä.

@AvoinGLAM

AvoinGLAM-verkostolla on Facebookissa avoin ryhmä, jossa keskustellaan avoimesta kulttuurista. Lisäksi voit seurata AvoinGLAMia Twitterissä ja katsella verkoston kuvavirtaa Flickrissä.

Lisätietoja ja linkkejä

- AvoinGLAM avoinglam.fi
- OpenGLAM openglam.org
- Open Knowledge Finland fi.okfn.org
- Open Knowledge okfn.org

*Seesam aukene –
arkistojen aarteet
kuuluvat kaikille!*

Tämä opas on johdatus avoimeen kulttuuriin ja siihen miten muisti- ja kulttuuriorganisaatio voi avata aineistojaan laajemmalle yleisölle. Se kuljettaa lukijan kohti avoimempaa toimintakulttuuria ja yhteisesti jaettua kulttuuriperintöä.

AVOIN
GLAM

Ulkoasu ja kuvitukset: Neea Laakso

Kannen kuvälähteet: Satakunnan museo, Svenska litteratursällskapet i Finland/Flickr, Kiasma/Flickr, Åbo Akademis bibliotek/Flickr, Suomen valokuvataiteen museo/Flickr, YLE/Flickr.